

Készítette: Szajlai Adrienn I/7.

Füzesabony és a 1848-49 kapcsolata:

**helyi események, társadalmi változások,
Petőfi emlékezete**

**Debrecen, 2000. november
Kutatásmódszertan**

A magyar történelem egyik legfényesebb fejezetét jelentik az 1848-49-es események. Nemzeti hagyományaink ezernyi szállal kapcsolódnak a méltán emlegetett időszakhoz. A haladó Európa ekkor felfigyelt a magyarságra, izgalommal tekintett őseink törekvéseire. Ma, az ezredfordulón szintén az érdeklődés középpontjában állunk az Európai Unió csatlakozási tárgyalások miatt. Az akarat, a szándék közös, hisz mindkét esetben a magyarság felemelkedéséről van szó, a nemzet jövőjéről. Akkor a feudális viszonyok megszüntetése, a jobbágyság felszabadítása jelentette azt a fokozatot, amit napjainkban a tényleges európai demokratikus jogállam megteremtésének törekvése jellemez.

„Múltunk nélkül nincs jelenünk, s jövőnk sem létezik nélküle...”- tartja a mondás. Nemzetünk történelmét megőrizni éppen olyan fontos, mint igényeinkhez alakítani a jelent, tudatosan tervezni a jövőt. Utóbbiakat csak a lehetőségeink ismeretében tehetjük, melyet legnagyobb mértékben a gyökereink - múltunk határoz meg. Az országos történelem a „helyi históriák” apró, színes mozaikjaiból áll össze - melynek építése a történészek feladata.

Arendszerváltás utáni években mind erősebb igény jelentkezett az egyes települések történelmi forrásainak összegyűjtésére, feldolgozására. Kiváltképp fókuszba kerültek a nemzeti ünnepekhez kapcsolódó helyi események, személyekhez kapcsolódó kutatások.

Szülővárosomban, Füzesabonyban is megalakult a könyvtár égisze alatt a Helyismereti Baráti Kör, mely céljának és legfontosabb feladatának tekintette a településre vonatkozó írásbeli és szóbeli hagyományok, források kutatását.

A forradalom és szabadságharc vonatkozásában a kápolnai csata, a Tiszafüred és környékéhez kapcsolódó hadműveletek, míg a szűkebb értelemben vett helyismeret szempontjából Petőfi személye, valamint a helyi ünnepi hagyományok kerültek előtérbe.

Az országos, megyei 48-as történelem szempontjából Füzesabony részvétele a sorsfordító eseményekben teljességgel elhanyagolható, hisz a kápolnai csata szerepe, vagy épp az egi nemzetőrök tevékenysége sokkal inkább jegyzett - ezekről az utóbbi időben több tanulmány, összefoglaló munka született - mégis - a lokálpatriotizmus szellemének erősítése érdekében fontos - és kötelességünk is - a helyi események, érdekességek csokorba gyűjtése, nemzeti ünnepi hagyományunk tovább éltetése. Én ezért választottam ezt a témát.

A XIX. század első felében egyre nyilvánvalóbbá lett Magyarországon a feudális viszonyok bomlása. A Széchenyi fellépésével kezdődő reformkorban mélyreható változások következtek be a társadalom szerkezetében, az iparban és a mezőgazdaságban. A társadalmi változások követelésével egybefonódtak a nemzeti követelések az ország függetlenségéért, a magyar államnyelvért. Az osztrák udvarral szembenálló liberális ellenzék programját Kossuth Lajos fogalmazta meg. 1848 elején forradalmi hullám söpört végig Európán. A bécsi forradalom hírére Pesten is forradalom robbant ki. A haladó ifjuság 12 pontban foglalta össze követeléseit. Bécsben a birodalmi széthullástól tartottak és engedményekre kényszerültek. A kitartó magyar ellenállás hatására törvénybe foglalták a jobbágyfelszabadítást, eltörölték az úriszéket, kimondták a közteherviselését. Független, felelős minisztérium alakult Pesten, mely a rendkívüli helyzethez igazodva kezdte meg az ország irányítását. A március 15-ét követő intézkedések utat nyitottak a polgári átalakulás folyamatának.

Füzesabony sajátos helyzetéből adódóan - kezdetektől az egi püspökség, majd 1804-től az érsekség területéhez tartozott - célszerű a földtulajdon változást az egyedi jegyek kiemelésével -az országos eseményekből levezetni.

Helyi társadalmi változások a 19.században

A kapitalista viszonyok megteremtésére vállalkozó nemesség először az 1832/36-os országgyűlésen próbálta ki erejét - éppen a legfontosabb kérdésben. Kossuth későbbi kifejezéssel: "a teendők legfőbbike az úrbéri viszonyok megszüntetése" volt. A haladó nemesség legjobbjai - világosan látták, hogy a nemzetté válást lehetetlen megoldani a jobbágykérdés megoldása nélkül. Teoretikusan Wesselényi Miklós fejtette ki ezt az 1833-ban megjelent „Balítéletekről” című munkájában. Azokban ők is csak az örökváltság útján gondolták a cél megvalósítását.

A haladó nemesség e törekvése 1836-ban elbukott a főrendek és a konzervatív köznemesség ellenállásán. Az 1839/40. évi országgyűlés fogadta csak el az örökváltságot, azonban egészen 1848-ig csak az úrbéres földek mintegy 2,5%-a került jobbágykézre, - mivel az örökváltságot csak mint elvi lehetőséget szavazták meg, végrehajtásához semmiféle gyakorlati lehetőséget nem biztosítottak - a földesúr és a jobbágy szabad egyeztetésére bízták. Füzesabonyban ezen az úton egyetlen jobbány sem jutott földtulajdonhoz, személyében sem lett szabad. A jobbágyfelszabadításról szóló törvényeket 1848-ban az utolsó rendi országgyűlés hozta meg, de akkor sem a főrendek jóvoltából, hanem a pesti nép forradalmi megmozdulásának hatására. E törvények nagy hiányossága volt azonban, hogy a földtulajdonhoz csak az úrbéres jobbágytelekkel rendelkezőket juttatta, a majorsági zselléreket nem. Ez abból fakadt, hogy a törvényben nem fogalmazták meg pontosan az úrbériség fogalmát. A zsellérektől a földesurak továbbra is követelték a járandóságok fizetését. Már pedig ezek száma - lásd alább - országosan és Füzesabonyban is jelentős volt. A kormány felismerte a problémákat és a panaszok, sérelmek orvoslására 1849. április 19-én Kossuth kormányzói rendelettel kibővítette az úrbériség fogalmát - bár a tisztán majorsági természetű jobbágyokat továbbra is szolgálatokra kötelezték. Pozitív tett volt viszont, hogy még 1848. szeptember 15-én, Deák Ferenc törvényjavaslata alapján, a negyedtelkes és ennél kisebb birtokú parasztok helyett az állam vállalta a földesurak kártalanítását. A szabadságharc kimenetele meggátolta a jobbágyfelszabadítás radikalizmusának továbbfejlődését. A gyakorlati végrehajtást célzó rendelet kiadására csak 1853-ban, az abszolutizmus körülményei között került sor. Az 1853. március 2-i, I Ferenc József császár által kiadott Úrbéri nyílt parancs (Úrbéri pátens) elismerte ugyan a jobbágyfelszabadítást, de figyelmen kívül hagyta a parasztság említett tömegének érdekeit. A jobbágyok kezén lévő nem úrbéres földek (pl. maradványföldek) jelentős részét vagy a földesurak kezén hagyta, vagy pedig állami kárpótlás helyett a parasztokra hárította a megváltás terhét. Így a parasztság jobbágyfelszabadításkor (1848-ban) birtokolt földjének kb. 3-4%-át végleg elvesztette országosan, 20-22%-át - minden ötödik hold földjét - önmegváltással tudhatta volna csak magáénak. Füzesabonyban már 1854-ben megszületett az érsekségi javaslata a paraszti és az uradalmi földek elkülönítésére, a tulajdonjog tisztázására. Azt, hogy a volt úrbéréresek, illetve az érsekség melyik határrészében, melyik dűlőben válnak tulajdonossá térképen is rögzítették. Az érseki dűlőt vörös vonallal határozták. Többségük Pusztaszikszó körül található: Bozsi (mint úrbéri rét), Kis-Buda, Dungó, Kétárok-köz, Bokrok eleje, Körte fa, Körte fai kis, Pusztá kis, Buda, Kenderes székes, Nagy dűlő, Nagy lapos, Budai hát, Kettős halom, Kis tábla, Táborzó, Szent Vendel, Telekallya, Bánat, Salamon csatorna, Kőhíd allya, Kiskút, Tüzes, Kő híd, Kőhíd dűlő. Paraszti dűlők: Kakuk, Nagy-aszói, Rakottyás, Alvégi, Sovány, Sós úti, Sár fő, Téglás, Káposztás, Nyárjas, Görbe fertő, Róka lyuk, Panyiti, Birinyi dűlő, Egri kút, Mogyorós, Sajtos, Középső. A közlegelőt és az úrbéres legelőt a Dormánd felé vezető út választja el. A mai telep területén elhatárolódik a kivételesek - pap, tanító, harangozó, jegyző stb. - földje is.

A térképen a belterület csak foltszerűen jelzett.

A teleknagyságokcsoportok szerint megoszlás az alábbi volt:

21/2	telkes	1
11/4	telkes	5
1	telkes	9
3/4	telkes	17
1/2	telkes	70
1/4	telkes	120

Ezen kívül volt még egy-egy 11/8-os, 9/8-os, 7/8-os, telek, 8 darab 6/8-os, 2 darab 2/8-os, és 21 darab 3/8-os telek. Az úrbéres telekmennyiség - egész telekben számítva - összesen 122, 2/8-os volt.

1851-ben 589 család élt a községben, 312 házban, amelyből urasági volt 218, zsellérház 70, egyéb ház 18. Az elkülönzés előtt - 1856-ig - 7340 katasztrális holt volt határában az egri érsekség birtoka. Ebből a jobbágyok tulajdonába került 3088 katasztrális hold (42,1%):

11/4	telkes	5	á45kh	225kh
1	telkes	9	á36kh	324kh
3/4	telkes	17	á27kh	459kh
1/2	telkes	70	á16kh	1120kh
1/4	telkes	120	á8kh	960kh

Összesen: 3088kh

Ehhez jött még Jankovich Dezső urasági intéző két 1/2-es telkes urbális földje alapján 90 kh, amelyet a mai u.n. Tóth-tanya környékén méretett ki. A kivételesek 144 kh-al rendelkeztek összesen. A 60 zsellér számára 7 egész telekre jutó (á/6 kh) 42 kh legelőt osztottak ki - amely azonban számunkra nem sokat jelentett, annál is inkább, mert a közlegelő vonatkozásban a földközösség tovább élt.

12 kh-t portahelyekre, szélsőföldek kiegészítésére, utak számára tartalékolnak. Új „fogásként” portahelyeknek mérték ki 5 kh földet a mai Széchenyi út és a Baross utcák között. Nem gondolták, hogy további portahelyekre lesz szükség. Összesen - a fentiek alapján - 3237 kh (44,1%) került ki az érsekség tulajdonából (155), de az még így is annyira földdel rendelkezett - nem beszélve majorsági gazdálkodásának előnyeiről - hogy túlsúlyát megtartotta. Az elkülönzés a lakosság és az érsekség ádáz küzdelme során valósult meg. Sikert csak a 3/4 teleknél nagyobb telekkel rendelkező jobbágyok számára jelentett. A 120 negyedtelkes illetve a 34 még ennél is kisebb földdel bírónak nem tette lehetővé a rentábilis gazdálkodást, családja felemelkedését. Ezek többsége a következő évtizedekben törpebirtokossá vagy agrárproletárrá vált, sőt más foglalkozást választva életmódváltoztatásra is kényszerült. 1857-ben a lakosság száma összesen 3072 volt, az 1850. évi 2677-el szemben 395 fővel (14,8%) több. A növekedési ütem tehát nem csökkent. A belterületről - az 1858. évi elkülönzés után - 1859-ben készült újabb térkép. Ezen összesen 490 beltelket ábrázoltak. Épületeket - kivéve a templomot, az Eger-patakon lévő vízimalmot, a mai Rákóczi út, Mátyás király út, Kossuth utca találkozásánál lévő iskolát - nem tüntettek fel. Nyilvánvaló, hogy a térkép kimondottan az elkülönzés, az úrbéri pátens végrehajtása céljából készült. Ez a térkép a feudalizmus utolsó tanusítója Füzesabonyban. Az ábrázolt utcák, terek a település történelmi magját jelenthetnék - ha történelmi városról lenne szó. Megőrzése talán - legalább útvonaltervezés vonatkozásában - még így is lehet lokálpatriotizmus tárgya.